

Ennen ja nyt - Historian tietosanomat

Riiuuta ja lemmentaikoja turkulaisissa museoissa

2013-09-28 21:09:11 Mari Välimäki

Turun museoissa on ollut kesän ajan esillä kaksi ihastumiseen, seksuaalisuuteen ja kumppanin valintaan liittyvää näyttelyä. Apteekkimuseon näyttelyssä ”Lemmenrohdot – Apua rakkauselämään” esiteltiin nimensä mukaisesti erilaisia rohtoja, joista on apua rakkauden sytyttämisessä ja seksuaalisen halun nostattamisessa sekä ylläpitämisessä mutta myös hillitsemisessä. Käsityöläismuseossa oli esillä 1800-luvun maalaisyhteisön riiaus- ja avioitumiskulttuuria näyttelyssä ”Miehelään mieli”.

Apteekkimuseon näyttelyssä kävijä perehdytetään lemmenrohtojen maailmaan ja pitkään historiaan. Näyttelyteksteissä kasvien käytön historiaa tarkastellaan vaihdellen antiikista modernin ajan alkuun. Esittelyssä ovat muun muassa valkosipuli, korianteri, miehen kämmekkä, poimulehti ja belladonna. Monella kasvilla kerrotaan olleen kahtalaisia vaikutuksia. Esimerkiksi valkosipulia käytettiin yhdessä korianterin kanssa sukupuolivietin kohottajana. Toisaalta korianteria saatettiin yksin käyttää myös sukupuolivietin hillitsijänä.

Samoin Suomessa melko harvinaisella miehen kämmekällä oli kahtalainen vaikutus. Kasvilla on kaksi juurimukulaa, joista toisesta, nuoresta ja sileäpintaisesta, valmistettiin seksuaalista halua lisäävää lääkettä ja toisesta, vanhemmasta ja ryppyisestä juurimukulasta, puolestaan haluja hillitsevää lääkettä. Miehenkämmekästä valmistetun rohdon teho perustui signatuurioppiin, jonka mukaan samanlainen parani samalla. Suomalaisen kansanperinteen mukaan miehen kämmekkää saatettiin käyttää myös lemmentuomun valmistukseen.

Näyttelyssä esiteltiin myös muita yrttejä, joiden avulla pyrittiin kiinnittämään kiinnostuksen kohteen huomio. Renessanssin aikaan naiset tiputtivat belladonnan marjoista puristettua mehua silmiinsä, jotta ne näyttäisivät vietteleviltä. Poimulehden pisaroiden siveleminen kasvoihin sai taas aikaan kauniin ihon. Pisaroiden uskottiin myös palauttavan naisen neitsyyden, jos niitä siveli intiimeille alueille.

Kuva: Mari Välimäki

Kasvien ja yrttien lisäksi alkoholia käytettiin rohkaisutarkoituksessa, kun haluttiin lähestyä mielitettyä. Näyttelytekstin kirjoittaja kuitenkin huomauttaa, että ”liian innokkaalle lemmennoste muuttuikin äkkiä laskuhumalaksi”. Apteekkimuseon näyttely oli hauska ja informatiivinen, joskin ehkä hieman hajanainen. Olisin kaivannut yhtenäisempää otetta ajallisesti tai paikallisesti. Kasvit oli kuitenkin valittu niin, että suurin osa esitellyistä kasveista oli tuttuja ja siten näyttelyn esittämä tieto oli helppo sitoa osaksi kävijän omaa arkea. Näin näyttelykokemus toi menneen ajan lähelle nykyhetkeä ja -arkea jolloin seksuaalisuuteen ja lemmen nostatukseen liittyvät kemialliset apukeinot ovat edelleen ajankohtaisia ja käytössä.

Riiuusta ja puolison valinnasta löytyi puolestaan tietoa Käsityöläismuseon näyttelystä. Näyttelyn esittelytekstin mukaan aviokumppani valittiin maaseudulla 1700- ja 1800-luvuilla useimmiten oman kylän alueelta ja oman säädyn piiristä eikä nuorten naimakauppa ollut kahdenkeskinen yksityisasia. Avioliitto oli kahden suvun välinen sopimus, jonka tarkoituksena oli tuoda taloon työvoimaa ja taata suvun jatkuminen. Esittelytekstin mukaan nuorilla ei ollut läheskään aina sananvaltaa puolisoa valittaessa vaan vanhemmat toimivat naittajina.

Tiina Miettinen on väitöskirjassaan tutkinut 1600–1800-luvulla maaseudulla eläneitä naimattomia naisia. Hänen väitöskirjansa tuo näyttelyn esittämään kuvaan avioitumisesta tarkempia ja syvempiä vivahteita. Miettisen mukaan maaseudulla eläneen väestön avioitumiseen vaikutti niin sääty- kuin taloudellinenkin asema. Lisäksi naisten ja miesten avioitumiseen vaikutti se, milloin hän oli syntynyt perheeseen. Syntyminen perheen esikoiseksi turvasi parhaiten säätyaseman säilymisen, mutta perheen muille lapsille alaspäin suuntautunut säätykierto oli 1700-luvulla hyvin todennäköistä.

Miettinen myös korostaa, että erityisesti talollisperheiden naimattomilla naisilla oli valinnanvaraa puolison suhteen. Toki tällöinkin perheen tuli hyväksyä naisen kosija tulevaksi puolisoiksi, mutta naisella oli valinnan mahdollisuus eikä perhe yksin päättänyt hänen puolestaan. Samaan aikaan perheen välinpitämättömyys saattoi jättää naisen naimattomaksi, mikäli perhe ei toiminut aktiivisesti avioliiton edistäjänä.

Väitöskirjassaan Miettinen myös korjaa yleisesti tutkimuksessa hallitsevaa käsitystä maaseudun tilattomien asemasta. Tutkimuskirjallisuudessa usein toistetaan, että tilattomien naisten oli pakko tai heidän täytyi lähteä kotoa palvelukseen ansaitakseen elantonsa. Sama toistetaan myös Käsityöläismuseon näyttelyssä, jonka mukaan ”[m]ökkien tyttäret, joilla ei ollut varaa myötäjäisiin, jäivät usein ilman kosijoita ja joutuivat menemään vieraalle palvelukseen eli piikomaan”. Miettinen korostaa kurjuuden ja pakon sijaan palkollisuuden tuomia mahdollisuuksia. Naiset oppivat piikoina toimiessaan taitoja tulevaisuutta ja mahdollista emännyyttä varten sekä ansaitsivat rahaa. Rahan avulla naiset saattoivat itse hankkia myötäjäisensä, joita perhe ei ollut pystynyt hänelle antamaan. Piikominen ei siis myöskään tarkoittanut automaattisesti naimattomuutta. Se oli yleensä elämän vaihe ennen avioitumista. Miettinen huomauttaakin, ettei piiksi pestautuminen heikentänyt avioitumismahdollisuuksia vaan päinvastoin paransi niitä tilattomaan väkeen kuuluneille naisille.

Sekä Käsityöläismuseon että Apteekkimuseon näyttelyihin oli kerätty otteita kansan perinteestä liittyen näyttelyiden teemoihin. Nämä kaskut, tapojen kuvaukset ja runot elävöittivät molempia näyttelyjä. Tässä vielä loppuun kasku Ähtäristä vuodelta 1936, jonka avulla naisen ihastuksen pitäisi olla varmaa:

”Jos mies ei saa mieleistään naista muuten rakastumaan ihteensä niin kyllä alkaa tykkäämään kun räpyttää silmiään niin likellä naisen silmiä että silmäripset sattuvat yhteen.”

Kirjoittaja on FM ja Turun yliopiston Suomen historian jatko-opiskelija, joka tekee väitöskirjatutkimusta miehen roolista ja toiminnasta avioitumisprosessissa 1600-luvun Ruotsissa yhteistyössä [Perheen jäljillä -hankkeen](#) kanssa.

Kirjallisuus

Miettinen, Tiina. *Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Tampere University Press, Tampere 2012.